

I V A N T O E R G E N J E V

Vaders *en* Zonen

Een roman

1862

Voorwoord

Vaders en Zonen verscheen in 1862 en veroorzaakte onmiddellijk een storm. Iedereen herkende in het boek zijn eigen tijd — en niemand was tevreden met wat hij erin zag. De progressieven vonden dat Toergenjev hun held belachelijk maakte. De conservatieven vonden dat hij hem verheerlijkte. Toergenjev zelf was verbijsterd. Hij had een portret willen schilderen, geen pamflet. Dat het portret zo raak was dat het iedereen trof, zei meer over zijn tijd dan over zijn bedoelingen. De roman speelt in de zomer van 1859, twee jaar voor de afschaffing van de lijfeigenschap in Rusland. Arkadi Kirsanov keert terug van de universiteit naar het landgoed van zijn vader Nikolai Petrovitsj. Hij brengt een vriend mee: Jevgeni Vassiljevitsj Bazarov, student in de geneeskunde, en nihilist — een woord dat Toergenjev in dit boek voor het eerst in de Russische literatuur gebruikt. Bazarov gelooft in niets: geen autoriteit, geen kunst, geen romantiek, geen natuur als bron van verheffing. Alleen de natuurwetenschap telt. Alleen wat bewezen kan worden, bestaat. Tegenover Bazarov staat Pavel Petrovitsj Kirsanov, de broer van Arkadi's vader — elegant, principieel, trots op zijn generatie en haar waarden. Hun botsingen vormen de filosofische kern van het boek: niet alleen oud versus jong, maar twee visies op wat een mens is en waarvoor hij leeft. Bazarov ontleedt kikkers en veracht sentiment. Pavel Petrovitsj gelooft in eer, schoonheid en de waarde van het verleden. Geen van beiden heeft volledig gelijk. Geen van beiden is volledig onsympathiek. Wat het boek boven de tijdstrijd uittilt, is Bazarov zelf. Hij is Toergenjevs meest complexe schepping: arrogant en kwetsbaar, meedogenloos en verliesbaar, zeker van zijn theorie en verraden door zijn eigen hart wanneer hij voor het eerst een vrouw ontmoet die hem niet onderwerpt maar gelijkwaardig tegemoet treedt. Anna Odintsova, de elegante weduwe, is de enige figuur in het boek die Bazarov werkelijk ontregelt — en die hem zelf ook niet onberoerd laat, al kiest ze uiteindelijk voor de veiligheid. Het einde van de roman is stil en groot. Bazarov sterft — niet heldhaftig, maar aan een infectie opgelopen bij een sectie. Zijn ouders brengen bloemen naar zijn graf. Het gras groeit. De natuur gaat verder, onverstoord door de ideeën van mensen die meenden haar te kunnen ontleden. Vaders en Zonen is een van de grote Europese romans van de negentiende eeuw. Het is ook een boek dat aanvoelt als geschreven van gisteren: over de kloof tussen generaties, over de verleiding van het nihilisme, over wat er overblijft als men alles heeft afgebroken en nog niets heeft opgebouwd. Toergenjev geeft geen antwoord. Hij stelt de vraag met een precisie die de tijd heeft overleefd.

— *De redactie*

Inhoudsopgave

I.....	5
II.....	8
III.....	10
IV.....	16
V.....	20
VI.....	26
VII.....	29
VIII.....	34
IX.....	40
X.....	44
XI.....	55
XII.....	58
XIII.....	63
XIV.....	69
XV.....	73
XVI.....	77
XVII.....	87
XVIII.....	97
XIX.....	102
XX.....	110
XXI.....	119
XXII.....	135
XXIII.....	140
XXIV.....	147
XXV.....	163
XXVI.....	174
XXVII.....	183
XXVIII.....	198

I

'Wel, Pietertje? Zie je ze nog niet?' vroeg een heer van een jaar of veertig. Blootshoofds, in een stoffig jasje over een tweedbroek, stapte hij het bordes op van een poststation. Het was de twintigste mei 1859.

De aangesprokene was zijn knecht: een blozende jongeman met kleine doffe ogen en een kin waaraan een toefje lichtblond dons prijkte.

Hij keek minachtend de grote weg af -- alles aan hem, van de turquoise oorbel tot het geverfde, gepomadeerde haar en de minieme pasjes, ademde de nieuwe, opkomende generatie -- en zei: 'Nee, meneer, nog niet.'

'Zo?' vroeg de heer.

'Ja,' bevestigde de knecht.

De heer zuchtte en liet zich op een bank zakken. Terwijl hij daar zat, de knieën opgetrokken, en somber om zich heen keek, wil de lezer hem wellicht wat beter leren kennen.

Hij heette Nikolai Petrovitsj Kirsanov en bezat, een kilometer of vijftien verderop, een keurig landgoed met zo'n tweehonderd zielen -- of, zoals hij het noemde nadat hij de boeren hun lapjes grond had toegewezen en een 'boerderij' had ingericht, tweeduizend desjatin. Zijn vader, een generaal uit 1812, had zijn hele leven in militaire dienst doorgebracht, eerst als brigadecommandant, later als divisiecommandant, altijd in de provincie gestationeerd, waar zijn rang hem een zekere luister verleende. Nikolai Petrovitsj zelf was geboren in Zuid-Rusland, net als zijn oudere broer Pavel, over wie straks meer. Tot zijn veertiende groeide hij op te midden van verarmde gouverneurs, losse adjudanten en allerlei stafofficieren en regimentsheren. Zijn moeder stamde uit de familie Koljazin; als meisje heette ze Agathe, later Agathokleja Koezminisjna Kirsanova, en ze was een typische 'officiersvrouw': pompeuze mutsen, ruisende zijden japonnen, altijd de eerste bij het kruis in de kerk,

luidruchtig pratend, haar zonen 's ochtends plichtsgetrouw de hand latend kussen en hen 's avonds zonder mankeren zegenend. Kortom, ze leefde zoals het haar paste.

Als zoon van een generaal moest Nikolai Petrovitsj, hoewel hij geen bijzondere moed toonde en soms zelfs laf leek, zijn broer Pavel volgen in militaire dienst. Maar juist op de dag dat het bericht van zijn aanstelling kwam, brak hij zijn been. Na twee maanden bed stond hij op als een blijvend kreupele man. Zijn vader wrong zich de handen over het ongeluk en stuurde hem toen maar naar een burgeropleiding. Zo belandde Nikolai op zijn achttiende als student in Sint-Petersburg. Tegelijkertijd kreeg zijn broer een officiersplaats in een garderegiment. Hun vader richtte voor de twee jongemannen een gemeenschappelijke huishouding in onder het min of meer losse toezicht van hun oom van moederskant, Ilja Koljazin, een vooraanstaand ambtenaar. Daarna keerde de generaal terug naar zijn divisie en zijn vrouw, en stuurde zijn zonen slechts zelden vellen grauw postpapier vol flamboyante krullen en herhaalde handtekeningen: 'Piotr Kirsanov, generaal-majoor.'

In 1835 behaalde Nikolai Petrovitsj zijn graad; datzelfde jaar werd generaal Kirsanov wegens onbekwaamheid bij een parade afgevoerd en besloot hij zich in Sint-Petersburg te vestigen. Juist toen hij een huis bij de Taurische tuin wilde huren en lid wilde worden van de English Club, trof hem een beroerte die een einde maakte aan zijn loopbaan. Kort daarna volgde Agathokleja Koezminisjna; ze had nooit kunnen wennen aan het saaie leven in de hoofdstad en had altijd heimwee gehouden naar het oude provinciële bestaan.

Nog tijdens het leven van zijn ouders, tot hun grote ergernis, had Nikolai Petrovitsj zich verliefd gemaakt op de dochter van een zekere ambtenaar Prepolovenski, de huisbaas van zijn kamer. Het meisje was niet alleen knap, maar ook 'gevorderd' -- ze las af en toe een wetenschapsartikel in een krant -- en zodra de rouw voorbij was trouwde hij haar hals over kop. Hij verliet het ministerie van Provinciale Zaken, waar hij dankzij zijn vaders invloed was binnengekomen, en begon een gelukkig huwelijksleven in een villa naast het Bosbouwkundig Instituut. Later verhuisden ze naar een klein maar keurig appartement met een smetteloze vestibule en een ijskoude salon; vervolgens trokken ze voorgoed naar het platteland, waar hun zoon Arkadi werd geboren.

Het leven van man en vrouw was volkomen rustig en tevreden. Ze waren bijna nooit van elkaar gescheiden, lazen samen, speelden piano, zongen duetten. Zij hield zich bezig met de tuin en het pluimvee, hij jaagde of regelde de zaken op het landgoed. Arkadi groeide op in dezelfde kalmte en welvaart, werd dik en blozend; tot in 1847, na tien jaar van dit idyllische bestaan, de vrouw stierf. De slag was bijna te zwaar voor de man; binnen enkele

weken kleurde zijn haar grijs. Hij zocht afleiding in het buitenland, maar keerde het volgende jaar terug, nam na lange werkeloosheid de draad van industriële hervormingen weer op, stuurde in 1855 zijn zoon naar de universiteit van Sint-Petersburg en bracht de drie daaropvolgende winters in de hoofdstad door, waar hij weinig uitging maar veel tijd besteedde aan het omgang met de jonge vrienden van zijn zoon. De vierde winter kon hij om allerlei redenen niet in Sint-Petersburg blijven; zo zien we hem in mei 1859 -- grijs, stoffig, een beetje gebogen, volkomen middelbaar -- wachten op de thuiskomst van zijn zoon, die nu, net als hijzelf vroeger, afgestudeerd was.

Een gevoel van fatsoen, of liever een lichte weerzin om te lang onder de ogen van zijn meester te blijven, deed de knecht naar de poort lopen, waar hij een pijp opstak. Nikolai Petrovitsj bleef zitten, het hoofd gebogen, starend naar de oude treden van het bordes, waar een dikke bonte hen op gele, wijd uitstaande poten tik-tik-tikkend omhoog kwam, tot ergernis van een keurige maar morsige kat die vanaf de balustrade toekeek. De zon brandde fel; uit het schemerdonker van een naburige schuur steeg de geur van hete roggestro op. Nikolai Petrovitsj verzonk in gepeins. 'Mijn zoon Arkadi afgestudeerd!' -- de woorden bleven maar door zijn hoofd spoken. Hij probeerde aan iets anders te denken, maar steeds keerde dezelfde gedachte terug. Ten slotte dacht hij aan zijn gestorven vrouw. 'Was ze er nog maar,' verzuchtte hij in stilte. Een dikke blauwe duif streek neer op de weg en dronk haastig uit een plasje bij de put. Nauwelijks had Nikolai Petrovitsj het dier opgemerkt of hij hoorde wielen naderen.

'Ze komen eraan, geloof ik,' zei de knecht, naar voren stappend door de poort.

Nikolai Petrovitsj sprong op en tuurde de weg af. Ja, daar verscheen een tarantas, getrokken door drie postpaarden; erin zag hij de klep van een studentenpet en de omtrekken van een bekend, dierbaar gezicht.

'Arkasja, Arkasja!' riep Kirsanov, terwijl hij met zwaaiende armen toesnelde. Even later drukte hij zijn lippen op de gebruinde, stoffige, gladde wang van de pas afgestudeerde.

II

'Ja, maar geef me eerst eens flink af te borstelen, lieve papa,' zei Arkadi met een stem die door de reis een beetje schor was, maar toch helder en jong klonk. 'Kijk, ik maak je helemaal vies!' voegde hij eraan toe, terwijl hij vrolijk de omhelzing van zijn vader beantwoordde.

'Ach, dat geeft niet,' zei Nikolai Petrovitsj met een liefdevolle, geruststellende glimlach; hij klopte tweemaal op de kraag van Arkadi's blauwe mantel en toen op zijn eigen jasje. Daarna maakte hij zich zachtjes los, leidde de weg naar de binnenplaats en zei: 'Kom, kom mee. De paarden zijn zo klaar.'

Zijn opwinding leek nog groter dan die van zijn zoon; hij stotterde, hakkelde, zocht soms naar woorden. Arkadi hield hem tegen.

'Papa,' zei hij, 'laat me je eerst mijn goede vriend Bazarov voorstellen, de kameraad over wie ik je zo vaak heb geschreven en die zo vriendelijk is geweest met ons mee te komen logeren.'

Nikolai Petrovitsj draaide zich meteen om, liep op een lange man af die in een lange jas met kwastjesriem net uit de tarantas was gestapt, en drukte de blote rode hand die de vreemdeling na een korte aarzeling uitstak.

'Ik ben werkelijk blij u te zien!' zei Nikolai Petrovitsj. 'En heel dankbaar dat u ons met uw bezoek vereert! Ik hoop dat u zich niet zult vervelen... Maar mag ik eerst uw naam vragen?'

'Evgeni Vasiljevitsj,' antwoordde de ander langzaam maar met een mannelijke stem, terwijl hij zijn kraag omsloeg zodat zijn gezicht beter zichtbaar werd. Het was lang en smal, met een hoog voorhoofd dat bovenaan plat leek en naar de neus spits toeliep, grote groenige ogen en lange, rossige bakkebaarden. Zodra de trekken zich ontspanden in een glimlach, straalden ze zelfverzekerdheid en verstand uit.

'Beste Evgeni Vasiljevitsj,' vervolgde Nikolai Petrovitsj, 'ik hoop dat u zich bij ons niet zult vervelen.'

Bazarov trok even met zijn lippen, maar antwoordde niet meer dan met een lichte optrekking van zijn pet -- een gebaar waardoor de forse bulten van zijn schedel zichtbaar werden onder het onbestemde haar.

'Nu, Arkadi,' zei Nikolai Petrovitsj, zich tot zijn zoon wendend, 'zullen we de paarden meteen inspannen, of wil je eerst wat rusten?'

'Laten we thuis maar rusten, papa. Zet de paarden maar vast.'

'Goed,' stemde zijn vader in. 'Pietertje! Schiet op, kerel!'

Als 'volmaakt afgerichte knecht' had Pietertje de jonge heer noch begroet noch de hand geschud; hij volstond met een verre buiging. Nu verdween hij door de poort.

'Hoewel ik met de koets ben gekomen,' zei Nikolai Petrovitsj, 'heb ik drie frisse paarden voor de tarantas meegebracht.'

Arkadi dronk wat water uit een gele kom die de waard hem aanreikte, terwijl Bazarov een pijp opstak en naar de stalknecht liep die de postpaarden aan het uitspannen was.

'Er kunnen er maar twee in de koets,' vervolgde Nikolai Petrovitsj; 'ik weet dus niet goed hoe je vriend...'

'O, hij kan best in de tarantas,' onderbrak Arkadi. 'En doe geen moeite voor hem; hij is geweldig, maar ook heel eenvoudig, dat zul je zelf wel merken.'

Nikolai Petrovitsj' koetsier bracht de paarden; Bazarov zei tegen de stalknecht: 'Vooruit, schiet op, dikbaard!'

'Hoorde je dat, Mitjoesja?' voegde een andere stalknecht eraan toe, de handen in de achterflappen van zijn kiel. 'De heer noemde je net dikbaard. En dikbaard ben je ook.'

Mitjoesja zette alleen zijn pet scheef en trok de teugels los van het bezwete achterpaard.

'Vlug wat, jongens!' riep Nikolai Petrovitsj. 'Handje helpen allemaal, dan krijgt ieder een glas wodka.'

Het duurde niet lang of de paarden stonden aangespannen. Vader en zoon stapten in de koets, Pietertje klom op de bok, Bazarov installeerde zich in de tarantas en legde zijn hoofd tegen het leren kussen achterin. Toen zette de stoet zich in beweging.

III

'Stel je voor, nu ben je afgestudeerd en weer thuis!' zei Nikolai Petrovitsj, terwijl hij Arkadi op de knie en toen op de schouder tikte. 'Zo, zo!'

'En hoe is oom? Is hij helemaal gezond?' vroeg Arkadi -- hij voelde wel een oprechte, bijna kinderlijke vreugde over zijn thuiskomst, maar ook een instinct dat het gesprek beter van het emotionele naar het alledaagse kon worden geleid.

'Ja, je oom maakt het goed. Hij had eigenlijk mee willen komen om je te halen, maar op het laatste moment bedacht hij zich.'

'Heb je lang moeten wachten?'

'Een uur of vijf.'

'Lieve papa!' riep Arkadi, boog zich naar hem over en drukte een vurige kus op zijn wang. Nikolai Petrovitsj glimlachte stil.

'Ik heb een prachtige dekhengst voor je,' zei hij toen. 'Je zult hem straks zien. En je kamer is helemaal opnieuw behangen.'

'En voor Bazarov is er ook een kamer?'

'Die vinden we wel.'

'O -- en wees alsjeblieft zo inschikkelijk mogelijk voor hem. Ik kan je niet zeggen hoezeer ik zijn vriendschap op prijs stel.'

'Maar je kent hem nog niet zo lang, of wel?'

'Nee, niet zo lang.'

'Dat dacht ik al, want ik herinner me niet dat ik hem vorig jaar winter in Sint-Petersburg heb gezien. Waar interesseert hij zich het meest voor?'

'Vooral voor natuurwetenschappen. Maar eerlijk gezegd weet hij praktisch alles, en volgend jaar wordt hij arts.'

'O! Dus hij studeert medicijnen?' merkte Nikolai Petrovitsj op; daarna viel er een korte stilte.

'Pietertje,' vervolgde Nikolai, wijzend met zijn hand, 'zijn dat daar geen van onze eigen boeren?'

Pietertje keek in de aangewezen richting en zag een paar wagens over een smal zijweggetje komen. De paarden liepen zonder toom, en in elke wagen zaten twee of drie boeren met openhangende hemden.

'Ja, dat zijn de onze,' zei Pietertje.

'Waar gaan ze dan naartoe? Naar de stad?'

'Ja -- of naar de herberg.' Dat laatste klonk minachtend, met een knipoog naar de koetsier om diens instemming te winnen; maar de koetsier behoorde tot de oude school die niet meedeed met de nieuwe tijd, en vertrok geen spier.

'Dit jaar geven mijn boeren me heel wat hoofdbrekens,' vervolgde Nikolai Petrovitsj tegen zijn zoon. 'Ze weigeren hardnekkig hun pacht te betalen. Wat moet je daar nu mee?'

'En voldoen je dagloners een beetje?'

'Niet echt,' mompelde Nikolai Petrovitsj. 'Ze zijn bedorven, jammer genoeg! Alle echte energie lijkt eruit te zijn, ze vernielen mijn gereedschap en laten het land braak liggen. Interesseert het landgoedbeheer je?'

'Wat we hier het meest missen is schaduw,' zei Arkadi om de vraag te ontwijken.

'Ach, ik heb aan de noordkant van het balkon een luifel laten maken, zodat we buiten kunnen eten.'

'Maar dan krijgt het huis wel iets van een villa, nietwaar? Dat soort dingen werkt nooit echt. O, wat ruikt de lucht hier goed! Nergens ruikt het zoals hier. En kijk die hemel!'

Plotseling zweeg Arkadi, wierp een bezorgde blik naar de tarantas en verviel in stilzwijgen.

'Ik ben het helemaal met je eens,' zei Nikolai Petrovitsj. 'Je bent hier geboren, daarom heeft de plek voor jou een bijzondere betekenis.'

'Maar de geboorteplaats heeft geen enkele betekenis, papa.'

'Niet?'

'Nee, helemaal geen.'

Nikolai Petrovitsj keek naar de spreker en liet het rijtuig een halve werst zwijgend verdergaan. Ten slotte zei hij:

'Ik weet niet meer of ik je geschreven heb dat je oude voedster Jegorovna gestorven is.'

'Gestorven? Ach, die arme oude vrouw! Maar Prokofitsj -- leeft die nog?'

'Ja, en hij is geen spat veranderd -- hij mopperd nog even hard als altijd. Eigenlijk is er op Marino niets echt belangrijks veranderd.'

'Heb je nog dezelfde rentmeester?'

'Nee, ik heb een nieuwe aangesteld. Ik vond dat ik geen vrijgelaten lijfeigenen meer in verantwoordelijke functies kon hebben. Ik vertrouwde ze niet.' Arkadi keek even naar Pietertje, waarop Nikolai Petrovitsj zijn stem wat liet zakken. 'Hij? O, die is vrij, inderdaad. Hij is mijn kamerdienaar. Maar voor de rentmeester heb ik een handelaar genomen, voor tweehonderdvijftig roebel per jaar, en die lijkt tenminste capabel. Toch...' -- Nikolai Petrovitsj wreef over zijn voorhoofd, een gebaar dat bij hem altijd innerlijke onrust verried -- 'ik moet je zeggen dat het niet helemaal klopt wat ik zei over geen belangrijke veranderingen op Marino. Ik moet je waarschuwen dat...' Hij aarzelde opnieuw en vervolgde in het Frans: 'Misschien zou een strenge moralist mijn openhartigheid ongepast vinden; toch wil ik het niet voor je verbergen, en je zult het zelf ook wel begrijpen, dat ik altijd mijn eigen ideeën heb gehad over de verhouding die tussen vader en zoon behoort te bestaan. Dat betekent niet dat jij geen recht hebt mij te oordelen. Maar op mijn leeftijd... Kortom, het meisje waarover je mij wel eens hebt horen spreken...'

'Bedoel je Fenitsjka?' zei Arkadi.

Nikolai Petrovitsj werd rood.

'Niet zo luid,' zei hij. 'Ja, ze woont bij ons. Ik heb haar in huis genomen omdat er twee kleine kamers vrij waren. Maar natuurlijk moet die regeling veranderen.'

'Waarom zou die veranderen, papa?'

'Omdat je vriend meekomt, en ook omdat... het zou misschien ongemakkelijk kunnen zijn.'

'Maak je geen zorgen om Bazarov. Hij staat ver boven zulke dingen.'

'Ja, dat zeg jij; maar het probleem is dat de zijvleugel zo klein is.'

'Papa, papa!' protesteerde Arkadi. 'Je doet bijna alsof je jezelf iets verwijt, terwijl je nergens schuld aan hebt.'

'Toch wel,' zei Nikolai Petrovitsj. Zijn gezicht werd nog roder.

'Nee, papa, echt niet,' herhaalde Arkadi met een liefdevolle glimlach, terwijl hij bij zichzelf dacht, met een mengeling van tedere toegeeflijkheid voor zijn goede, lieve vader en een zeker gevoel van meerderheid: 'Waarom maakt hij al die excuses?'

'Zeg alsjeblieft niets meer,' vervolgde hij, met een onwillekeurig gevoel van triomf omdat hij 'volwassen' en 'vrij' was. Nikolai Petrovitsj keek hem aan vanonder de vingers die nog steeds over zijn voorhoofd wreven. Op dat moment voelde hij een steek in zijn hart. Net als daarvoor gaf hij zichzelf de schuld.

'Hier beginnen onze velden,' zei hij na een stilte.

'Ik zie het,' antwoordde Arkadi. 'En dat is zeker ons bos daar voor ons?'

'Ja. Alleen... ik heb het verkocht, en dit jaar wordt het gerooid.'

'Waarom heb je het verkocht?'

'Omdat ik het geld nodig had. En het land moet naar de boeren.'

'Wat? Naar de boeren die geen pacht betalen?'

'Misschien. Maar ooit zullen ze betalen.'

'Jammer van het bos,' zei Arkadi, en hervatte zijn beschouwing van het landschap.

Het landschap dat ze doortrokken, kon men nauwelijks schilderachtig noemen. Met lichte glooiingen strekten zich velden uit, velden en nog eens velden, tot aan de horizon. Hier en daar een bosje, maar de sloten met hun lage, spaarzame struweel deden denken aan de oude landmeting uit de tijd van Catharina. Beekjes liepen ingesloten tussen steile oevers, dorpjes met lage hutten -- de zwartgeblakerde daken meestal doormidden gebarsten -- stonden naast krakkemikkige schuren van gevlochten wilgentakken, lege dorsvloeren hadden hangende poorten, en van houten of bakstenen kerken te midden van vervallen

kerkhoven bladderde het pleisterwerk af, de kruisen dreigden elk moment te vallen. Arkadi's hart kromp ineen terwijl hij keek. De boeren die ze op de weg tegenkwamen zagen er armoedig uit, reden op magere knollen, en de laburnums langs de weg hingen erbij als bedelaars, met schors in repen en gebroken takken. De magere, modderige koeien die gulzig graasden in de sloten waren zo mager dat ze leken gered uit de klauwen van een dodelijk monster; en wie naar die zwakke, beklagenswaardige dieren keek, kon bijna denken dat hij te midden van de lentepraal de bleke schimmen van de winter zag oprijzen -- zijn stormen, zijn vorst, zijn sneeuw.

'Dit is duidelijk geen rijk gewest,' dacht Arkadi. 'Het wekt noch de indruk van overvloed, noch van harde arbeid. Maar kan het zo blijven? Nee! Onderwijs is wat we nodig hebben. Maar hoe moet dat onderwijs worden ingevoerd, hoe moet het worden gegeven?'

Zo dacht Arkadi. Toch heroverde de lente op datzelfde ogenblik haar rijk; alles om hem heen werd goudgroen, bomen, struiken en grassen wuifden en glansden onder de zachte, warme lentewind, leeuweriken stortten hun eindeloze, heldere liederen uit, sijsjes cirkelden hoog boven de verlaagde plassen, riepen, zwegen toen en gleden geruisloos over de heuveltjes, fraaie zwarte kraaien stapten tussen het tedere groen van de jonge korenaren of nestelden zich in de bleekwitte, rookachtige golven van het jonge rogge, waar ze af en toe hun koppen uitstaken.

Arkadi keek en keek; gaandeweg vervaagden zijn gedachten en verdwenen ze. Hij wierp zijn reismantel af en keek zo blij, met zo'n jongensachtige uitdrukking, in het gezicht van zijn vader dat Nikolai Petrovitsj hem nogmaals omhelsde.

'We hebben niet ver meer,' zei hij. 'Zodra we die hoogte over zijn, zien we het huis. Wat zullen we een heerlijke tijd samen hebben, Arkasja! Je kunt me helpen met het landgoed -- als je dat tenminste wilt -- en we zullen elkaar beter leren kennen, dichter bij elkaar komen.'

'Ja!' riep Arkadi. 'En wat een prachtig weer voor ons allebei!'

'Ja, speciaal voor jouw thuiskomst staat de lente in haar volle glorie. Toch weet ik niet of ik het niet met Poesjkin eens ben, waar hij in Jevgeni Onegin zegt:

Hoe droevig is voor mij uw komst, o lente, lente, tijd van liefde!'

'Arkadi,' riep Bazarov vanuit de tarantas, 'stuur me even een paar lucifers, ik heb niets om mijn pijp aan te steken.'

Meteen hield Nikolai Petrovitsj op met citeren, en Arkadi -- die met verbazing, maar ook met enige sympathie naar zijn vader had geluisterd -- haalde haastig een zilveren lucifersdoosje uit zijn zak en gaf het via Pietertje door.

'Wil je in ruil een sigaar?' riep Bazarov.

'Graag,' antwoordde Arkadi.

Toen Pietertje terugkwam bij de koets, gaf hij Arkadi niet alleen het doosje, maar ook een dikke zwarte sigaar. Arkadi stak die bedaard aan en verspreidde al gauw zo'n sterke, scherpe tabaksgeur dat Nikolai Petrovitsj -- die van kinds af aan niet rookte -- zijn neus moest afwenden (zij het heimelijk, om zijn zoon niet te kwetsen).

Een kwartier later hielden de rijtuigen stil voor de treden van een nieuw houten landhuis, grijs geschilderd en met een rood blinken dak. Het huis heette Marino, ofwel Novaia Sloboda, of, zoals de boeren het noemden, 'Bobili Chutor'.

IV

Er kwam geen hele stoet bedienden het bordes op om de gasten te begroeten -- alleen een meisje van een jaar of twaalf. Even later voegde zich bij haar een jongeman die sterk op Pietertje leek, maar in een grijze livrei met zilveren, opstaande knopen. Het was de kamerdienaar van Pavel Petrovitsj. Zwijgend opende hij het portier van de koets en haakte de schort van de tarantas los. De drie heren stapten uit, liepen door een donkere, kale hal - - even gluurde een jong vrouwen gezicht vanachter een deur -- en traden een salon binnen die in de nieuwste smaak was gemeubileerd.

'Zo, eindelijk thuis!' riep Nikolai Petrovitsj uit, terwijl hij zijn pet afzette en zijn haar naar achteren schudde. 'Laten we eten, en dan naar bed, naar bed!'

'Ja, eten zou geen kwaad kunnen,' zei Bazarov geeuwend, terwijl hij op de sofa ging zitten.

'Natuurlijk, ik laat meteen dekken.' Nikolai Petrovitsj struikelde zonder reden over zijn eigen voeten. 'Daar komt Prokofitsj al,' voegde hij eraan toe.

Binnen kwam een man van een jaar of zestig: wit haar, mager, donker gezicht, gekleed in een kaneelkleurige rok met koperen knopen en een karmijnrode kraag. Hij glimlachte verheugd toen hij Arkadi de hand schudde, boog toen voor de gast en trok zich terug naar de deur, waar hij de handen op de rug vouwde.

'Daar is de jongeheer, Prokofitsj!' zei Nikolai Petrovitsj. 'Eindelijk thuis. Hoe vind je hem eruitzien?'

'Uitstekend, uitstekend,' zei de oude man met een nieuwe glimlach. Maar meteen fronste hij zijn borstelige wenkbrauwen. 'Zal ik dekken?'

'Graag, graag.' Nikolai Petrovitsj wendde zich tot Bazarov. 'Voordat we eten, wilt u misschien eerst naar uw kamer?'

'Dank u, nee. Maar laat mijn koffer en deze mantel even brengen.' Bazarov trok zijn overjas uit.

'Zeker. Prokofitsj, neem de jas van de heer mee.'

De oude butler nam het kledingstuk behoedzaam aan, hield het met beide handen ver van zich af en liep op zijn tenen de kamer uit.

'En jij, Arkadi?' vroeg Nikolai Petrovitsj. 'Wil jij niet even naar je kamer?'

'Ja, ik zou me graag even wassen,' zei Arkadi en liep naar de deur. Op dat moment ging die open en trad een man van gemiddelde lengte binnen: donker Engels pak, laag modieus boord, glanzende laarzen. Het was Pavel Petrovitsj Kirsanov. Vijfenveertig jaar, maar zijn kortgeknipte haar glansde als nieuw zilver, zijn geelbleke, rimpelloze gezicht was scherp en regelmatig alsof het met een fijn beiteltje was uitgesneden. Nog altijd droeg hij sporen van vroegere schoonheid; zijn heldere, zwarte, langwerpige ogen hadden iets bijzonders aantrekkelijks, en al zijn verfijnde trekken ademen nog die jeugdige harmonie, die lucht van meerderheid die meestal verdwijnt zodra de twintig voorbij zijn.

Hij trok een slanke hand uit zijn broekzak -- de lange roze nagels leken nog fijner door de sneeuwwitte manchetknoop met opaal -- en reikte die aan zijn neef. Daarna, na deze Europese handdruk, kustte hij Arkadi driemaal op zijn wang, Russisch, met zijn geparfumeerde snor, en mompelde: 'Gefeliciteerd.'

Vervolgens stelde Nikolai Petrovitsj hem voor aan Bazarov. Pavel Petrovitsj boog licht met een flauwe glimlach, maar gaf geen hand; hij stak de zijne weer in zijn zak.

'Ik begon al te denken dat jullie nooit zouden komen,' zei hij met een vriendelijke schouderophaling en een flits van prachtige witte tanden. 'Wat heeft jullie opgehouden?'

'Niets,' antwoordde Arkadi, 'alleen wat getreuzeld. We hebben erge honger, wolfshonger. Zeg alsjeblieft tegen Prokofitsj dat hij opschiet, papa. Ik ben zo terug.'

'Wacht, ik ga mee,' zei Bazarov, opstaand van de sofa. Samen verlieten de twee jongemannen de kamer.

'Wie is je gast?' vroeg Pavel Petrovitsj.

'Een vriend van Arkadi, en volgens hem een man met verstand.'

'Blijft hij lang?'

'Ja.'

'Zo'n langharige kerel?'

'Zeker.'

Daarop zei Pavel Petrovitsj niets meer, maar tikte met zijn nagels op tafel en voegde eraan toe: 'Je pense que notre Arkady s'est dégourdi. Hoe dan ook, ik ben blij dat hij terug is.'

Aan tafel werd weinig gesproken. Bazarov at stevig, maar zei bijna niets. Alleen Nikolai Petrovitsj was spraakzaam: hij vertelde over zijn 'landbouwleven', over komende maatregelen, commissies, deputaties, de noodzaak van machines en dergelijke.

Pavel Petrovitsj liep door de kamer -- hij at nooit 's avonds -- nipte van een glas rode wijn en wierp af en toe een 'Ah!', 'Oho!' of 'Hm!' ertussen. Arkadi droeg wat Petersburgs nieuws bij, maar voelde de hele tijd die lichte verlegenheid die een jongeman overvalt als hij, net geen jongen meer, terugkeert naar de plek waar hij tot dan kind was. Hij rekte zijn zinnen onnodig lang, vermeed zorgvuldig 'pappie' en zei één keer zelfs 'vader' -- al kwam het er met moeite uit. In zijn ijver om op zijn gemak te lijken dronk hij meer wijn dan goed voor hem was en proefde van elk merk. Prokofitsj kauwde intussen op zijn lippen en liet zijn jonge meester geen seconde los met zijn ogen.

Na het eten ging iedereen uiteen.

'Een rare kerel, je oom,' zei Bazarov tegen Arkadi. Hij zat in kamerjas op het bed van zijn vriend en zoog aan een korte pijp. 'Zulke elegantie op het platteland! Met die nagels zou hij een prijs winnen.'

'Je kent hem nog niet,' zei Arkadi. 'Vroeger was hij een echte leeuw. Op een dag vertel ik je zijn geschiedenis. Heel wat vrouwen zijn voor zijn uiterlijk gevallen.'

'Dan leeft hij nu alleen nog op herinneringen,' merkte Bazarov op. 'Hier is tenminste niemand om te veroveren. Ik heb hem vanavond bekeken: nog nooit zo'n glanzende kraag gezien, of zo'n volmaakt geschoren kin. Maar zulke dingen kunnen belachelijk worden, vind je niet?'

'Misschien. Maar hij is een uitstekend mens.'

'O zeker, een echte aartsengel! Je vader ook trouwens. Hij leest misschien onzinpoëzie en zijn ideeën over industrie zijn beperkt, maar zijn hart zit op de goede plaats.'

'Een hart van goud.'

"Toch viel me op hoe zenuwachtig hij vanavond was."

Arkadi knikte alsof zoiets hem vreemd was.

'Vreemd inderdaad,' zei Bazarov. 'Jullie oude romantici! Jullie overspannen je zenuwen tot alles uit balans raakt. Welterusten. In mijn kamer staat een Engels wastafeltje, maar de deur sluit niet. Zulke dingen moeten we juist aanmoedigen: het is 'vooruitgang'.'

Bazarov ging weg. Arkadi voelde zich behaaglijk. Hoe prettig is het om in je eigen huis in slaap te vallen, in je eigen bed, onder een bekende spreid die door liefhebbende handen is gemaakt -- misschien wel door die van zijn goede, lieve, onvermoeibare oude voedster! Bij de gedachte aan Jegorovna zuchtte hij en beval haar ziel aan de hemelse machten toe. Voor zichzelf bad hij niet.

Spoedig sliepen zowel hij als Bazarov. Maar anderen in huis bleven wakker. Nikolai Petrovitsj was door de thuiskomst van zijn zoon zo opgewonden dat hij, hoewel hij naar bed ging, de kaars liet branden. Met het hoofd in de handen lag hij diep na te denken.

Zijn broer zat tot bijna middernacht in zijn studeerkamer. In een ruime leunstoel voor een hoek waar een marmeren kachel smeulde, had hij alleen zijn glanzende laarzen verwisseld voor rode viltten sloffen zonder hak. Hij hield het laatste nummer van Galignani in handen zonder te lezen; zijn ogen waren gericht op de kachel, waar een blauw vlammetje beurtelings verdween en weer opschoot. Waar zijn gedachten dwaalden, weet God alleen. Maar dat ze niet alleen in het verleden rondzwierven, bleek uit de geconcentreerde somberheid op zijn gezicht -- een somberheid die nooit verschijnt als iemand slechts aan herinneringen denkt.

Ten slotte zat in een kleine achterkamer op een kist een meisje in een blauw nachtkakje, met een witte doek over haar donkere haar geslagen: Fenitsjka. Ze luisterde, schrok op, keek naar een open deur waarachter een wiegje zichtbaar was en het rustige ademen van een slapend kind te horen kwam.

V

De volgende ochtend was Bazarov de eerste die wakker werd en naar buiten ging.

'Hm,' dacht hij, terwijl hij om zich heen keek, 'veel is het hier niet.'

Toen Nikolai Petrovitsj de boeren hun stukjes land had toegewezen, had hij vier desjatin kaal, vlak terrein buiten de nieuwe 'boerderij' moeten houden. Daarop had hij een huis gebouwd, dienstgebouwen en een erf. Ook had hij een tuin aangelegd, een vijver gegraven en twee putten geslagen. Maar de jonge boompjes groeiden slecht, de vijver gaf weinig water en de putten smaakten brak. Alleen een groepje sering en acacia's was goed aangeslagen; daaronder dronk en at het huishouden gewoonlijk.

Bazarov had in enkele minuten alle paden van de tuin afgelegd, de stallen en schuren bekeken en kennisgemaakt met twee jonge bedienden die hij tegenkwam. Samen trokken ze naar een moeras een werst verderop om kikkers te vangen.

'Waar heb je die kikkers voor nodig, meneer?' vroeg een van de jongens.

'Om ze nuttig te maken,' antwoordde Bazarov -- hij had een bijzondere gave om vertrouwen te wekken bij mensen beneden hem, al vleide hij nooit, integendeel, hij behandelde ze altijd kortaf. 'Ik snij ze open en kijk wat er binnenin gebeurt. Jullie en ik zijn ook kikkers, alleen lopen wij op twee benen. Zo begrijp ik beter wat er in onszelf omgaat.'

'En wat heb je daaraan?'

'Stel dat je ziek wordt en ik je moet behandelen: dan maak ik minder fouten.'

'Bent u dan dokter?'

'Ja.'

'Hoor je dat, Vasjka! De meneer zegt dat wij ook kikkers zijn. Tjonge!'

'Ik hou niet van kikkers,' zei Vasjka, een blotevoetjongen van zeven met witblond haar en een grijze kiel met stijve kraag.

'Waarom niet?' vroeg Bazarov. 'Bang dat ze bijten? Vooruit, in het water, jonge filosofen!'

Nikolai Petrovitsj was ook opgestaan. Toen hij bij Arkadi kwam, was die al aangekleed. Samen gingen ze naar het terras en zetten zich onder de luifel. Tussen seringgen stond een samowar te pruttelen. Even later verscheen het meisje dat de vorige avond op het bordes had gestaan. Ze zei met schelle stem:

'Fenitsja Nikolaevna voelt zich vanmorgen niet goed en kan niet ontbijten. Ze vraagt of u zelf thee wilt schenken, of dat Doenjasja het moet doen.'

'Ik schenk zelf wel,' zei Nikolai Petrovitsj haastig. 'Wil je room of citroen in je thee, Arkadi?'

'Room,' antwoordde hij. Na een stilte vervolgde hij: 'Papa...'

Nikolai Petrovitsj keek verward op.

'Ja?'

Arkadi sloeg de ogen neer.

'Vergeef me als mijn vraag indiscreet lijkt,' begon hij, 'maar na uw openhartigheid van gisteravond durf ik het te vragen. U neemt het me niet kwalijk?'

'Nee, ga je gang.'

'Dan durf ik te vragen of het komt doordat ik er ben dat zij -- Fenitsjka dus -- niet komt ontbijten?'

Nikolai Petrovitsj wendde het gezicht iets af.

'Misschien,' zei hij ten slotte. 'Ze is verlegen, denk ik.'

'Maar waarom zou ze verlegen zijn?' vroeg Arkadi. 'U kent mijn opvattingen' -- hij zei het met enige zelfvoldoening -- 'en bovendien: denkt u dat ik uw leven en gewoonten ook maar een haarbreed zou willen verstoren? Nee, ik weet zeker dat u nooit een slechte keus zou maken. Als u haar in huis hebt genomen, dan heeft ze dat verdiend. En een zoon heeft niet het recht zijn vader te veroordelen -- zeker ik niet, met zo'n vader als u, die mij nooit in mijn vrijheid hebt beperkt.'

Eerst trilde Arkadi's stem een beetje -- hij voelde dat hij grootmoedig deed en zijn vader bijna de les las. Maar het geluid van zijn eigen stem deed hem goed: tegen het einde sprak hij vastberaden, bijna nadrukkelijk.